

נצולי שואה, דור שני

בשנות ה-80 החלו בוגרים צעירים בני ניצולים ששרדו ברדיפות הנאצים, להגיע לכלל הכרה בזהות משותפת. למרות היותם קבוצה הטרוגנית מבחינה חברתית, יש לאותם בני הניצולים מכנה משותף או קשר משותף של מורשת משפחתית הרוסה. בני ניצולים שנולדו אחרי השחרור באים מרקע דתי שונה זה משל זה, והם שונים אלה מאלה בגישותיהם הפוליטיות, במעמד החברתי והכלכלי ובהשכלתם. למרות שנסיונות הישרדותם שונות, סבלו כול הוריהם סבל איום ונורא באובדן קהילותיהם, משפחותיהם וזהותם. בין שניצולים נהגו לדבר על הדה-הומניזציה ביחס אליהם ועל מכאובם, ובין ששתקו ולא דיברו על כך, השתקפו הדברים בתהליך החיברות של ילדיהם.

צמיחת המודעות של הדור השני ובעקבותיה התפתחותה של קבוצה בעלת סימני היכר מזהים, מקורן בתנועת 'שורשים' בארצות-הברית באמצע שנות ה-70 ובאירופה, שבה האנטישמיות גלויה יותר, בשנות ה-80.

בעת הפעילות החברתית, הדתית והפוליטית של סוף שנות ה-60 וראשית שנות ה-70 החלו בארצות-הברית כמה סטודנטים יהודים לתואר שני לבדוק את משמעות היותם בני ניצולים. הם סיפרו איש לרעהו על מערכת היחסים עם הוריהם, על השקפת עולמם כילדי ניצולים, ועל ההבדל בין ראייתם את העולם ובין ראיית-העולם של בני גילם היהודים בארצות-הברית שאינם בני ניצולים. הדיונים הראשונים הללו הופיעו בכתב-העת היהודי Response, שהוא בימה להשקפות יהודיות שאינן מקובלות ורווחות. הם היו ההשראה לפסיכיאטרית העובדת הסוציאלית בלה סווראן ולסופרת אווה פוגלמן להקים קבוצות מודעות לבני ניצולי שואה. באורח בלתי תלוי ביוזמה ההיא שיכנעו חברי ארגון מורדי גטו ורשה בארצות-הברית את ילדיהם להקים את ארגון בני הדור השני. בעלי מקצוע בריאות הנפש בניו יורק אירגנו את הקבוצה למחקר פסיכואנליטי על השפעות השואה על בני הדור השני. תחילה לא עוררו מאמצי הקבוצות הללו ופעלן שימת-לב מרובה, עד שזכו בתהודה בכול ארצות-הברית הודות למאמרה של הלן אפשטיין 'יורשים לשואה', שהתפרסם ב-19 ביוני 1977 ב'ניו יורק טיימז'.

מאמצים של אנשים מהשורה הקלו על בני הניצולים להיפגש איש עם רעהו, ובכך להקטין את תחושת הבדידות ולהגדיל את משקל כוחם בהשגת יעדים פוליטיים, חינוכיים ופסיכולוגיים, ובפעולות הנצחה ויצירתיות. בנובמבר 1979 נערכה הוועידה הראשונה של ילדי ניצולי השואה, בחסות 'זכור', מרכז מחקר השואה של המרכז היהודי הארצי להכשרה ולמנהיגות (Clal; National Jewish Center For Learning And Leadership). יותר מ-600 בני ניצולים השתתפו בוועידה, ובעקבותיה קמו קבוצות ברחבי ארצות-הברית.

במפגש העולמי של ניצולי שואה בירושלים ב-1981 הצטרפו מאות בני ניצולים להוריהם והתחייבו להנציה, לחנך ולעבוד כדי למנוע בעתיד השמדת עם. להגשמת היעדים ההם

נוסדה הרשת הבין-לאומית של בני הניצולים. מאז 1981 הצטרפו בני הדור השני לניצולים במפגשים למיניהם, וקיימו ועידות בין-לאומיות.

בני הדור השני תרמו למחקר ההיסטוריה של חורבן חיי היהדות באירופה לפני המלחמה ושל השואה עצמה; הם תרמו להחייאת המוסיקה, הספרות והתיאטרון בידיש, לחינוך הדורות שאחרי השואה, לבדיקת השפעת השואה על הניצולים ומשפחותיהם באמצעות מחקר פסיכולוגי-חברתי, ויצרו יצירות אמנות, תיאטרון, ספרות בדיונית ושירה. בפעילותם הפוליטית תרמו בהעמדת נאצים לדין, במאבק לזכויות אדם, בשדולה למען הוראת השואה בבתי-הספר ובסיוע ליהודים בארצות מצוקה – ברית-המועצות, אתיופיה ומדינות ערב. הם נאבקים עם הגזענות והרדיפות בכלל, האנטישמיות והרוויזיוניזם של השואה, המנסה להכחישה או להמעיט את חשיבותה ומשמעותה.

זהות הדור השני ופעילותו התעוררו גם באירופה ובישראל. באירופה עודד העדר חוסן קהילתי את ההתקדמות מהכחשה והתעלמות לביטוי חופשי של רגשות.

כמה יסודות בדינמיקה של משפחת ניצולים חורגים מעבר לגבולותיה של מדינה כשלהי, והם משותפים למשפחות ניצולים בכול הארצות. לעומת זאת ההתבגרות במדינות שונות נושאת עמה השפעות שונות. בני ניצולים שגדלו בישראל לא חשו עצמם בדרך-כלל מבודדים ומנוכרים מבני גילם, כפי שחשו רבים מילדי ניצולים באירופה ובארצות-הברית. ישראלים בני ניצולים אינם חווים אפוא בהכרח עימותים ביחס לזהות יהודית כאותם שחווים אחיהם בגולה. אצל בני ניצולים בישראל הזדהות עם הסבל והשכול, מנת חלקם של הוריהם, עלולה להרחיקם מהחברה שלהם, בעוד שבארצות-הברית ובאירופה התוצאה יכולה להיות צמצום הבידוד ושיפור הכבוד העצמי.

הדור השני עזר לניצולים רבים להשתחרר מאי-יכולתם להתמודד עם זכרונותיהם, ובכך שיחרר את עצמו ואת יכולתו להזדהות עם הוריו ועם חורבן יהדות אירופה, לנתב את ההזדהות הזאת לפעילות ותכנון יצירתיים מבחינה חברתית המנציחים את ההמשכיות היהודית.